

Tieslietu ministrija

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālr.: 67036801, 67036716, 67036720; fakss: 6721082;
e-pasts: pasts@tm.gov.lv; www.tm.gov.lv

Rīgā

28.02.2023. Nr. 1-17/656

Uz 31.01.2023. Nr. 7.8.5./2023-DOC-199-268
(TM reģ. Nr. 1-10/787)

Latvijas Republikas tiesībsargam

Informācijai:
Valsts kancelejai
Labklājības ministrijai

*Par valsts garantēto
uzturlīdzekļu apmēru*

Tieslietu ministrijā 2023. gada 1. februārī saņemta Ministru prezidenta 2023. gada 31. janvāra rezolūcija Nr. 7.8.5./2023-DOC-199-268, kurā lūgts izvērtēt Latvijas Republikas tiesībsarga (turpmāk – tiesībsargs) 2023. gada 27. janvāra vēstulē Nr. 1-8/5 ietvertu priekšlikumu – pilnveidot tiesisko regulējumu, pielīdzinot Uzturlīdzekļu garantiju fonda (turpmāk – Fonds) izmaksāto uzturlīdzekļu apmēru Ministru kabineta noteiktajam minimālo uzturlīdzekļu apmēram bērnam vai nodrošinot Fonda izmaksāto uzturlīdzekļu apmēra regulāru pārskatīšanu atbilstoši patēriņa cenu pieaugumam, nepieciešamības gadījumā sniegt izskatīšanai Ministru kabinetā tiesību akta projektu, kā arī sniegt atbildi tiesībsargam vēstulē norādītajā termiņā. Minētā rezolūcija vienlaikus adresēta Labklājības ministrijai. Ievērojot minēto, sniedzam ar Labklājības ministriju savstarpēji saskaņotu atbildi.

Vēršam uzmanību, ka veiktie grozījumi Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā (turpmāk – Fonda likums), ar kuriem sākot no 2020. gada 1. janvāra no Fonda izmaksājamo uzturlīdzekļu apmērs tika atsaistīts no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas, tika izdarīti ar mērķi rast risinājumu, kas līdzsvarotu izmaksājamo uzturlīdzekļu apmēru ar pieejamajiem valsts budžeta līdzekļiem, vienlaikus turpinot sniegt valsts atbalstu no Fonda visiem bērniem, kuri nesaņem uzturlīdzekļus no saviem vecākiem.

Ik mēnesi no Fonda tiek izmaksāti līdzekļi vairāk nekā 4 miljonu *euro* apmērā¹, lai sniegtu finansiālu atbalstu tiem bērniem, par kuriem finansiāli nerūpējas viens vai abi vecāki. Atbalstu no Fonda ik mēnesi saņem vairāk nekā 35 tūkstoši bērnu. Vienlaikus no vecākiem, kuru vietā no Fonda tiek izmaksāti uzturlīdzekļi, regresa kārtībā mēnesī tiek atgūti vidēji 1,2 miljoni *euro*. Lai sekmētu vecāku pienākumu izpildi un no Fonda izmaksāto līdzekļu atgūšanu, ir ieviesta virkne pasākumu (tajā skaitā dažādi

¹ Šeit un turpmāk dati no www.ugfa.gov.lv.

parādnieku tiesību ierobežojumi). Tomēr joprojām līdzekļi, kas tiek izmaksāti, bet netiek atgūti no parādniekiem, veido ievērojamu daļu un līdz ar to slogu valsts budžetam. No Fonda izmaksāto uzturlīdzekļu parādnieku parādu pret valsti kopējais apjoms šobrīd veido 511 313 223 *euro* (pamatparāds – 391 973 481 *euro*, likumiskie procenti 119 339 742 *euro*).

Kaut arī pēdējos gados ir palielinājies regresa kārtībā atgūto līdzekļu apmērs un ir stabilizējies izmaksāto uzturlīdzekļu apjoms, tomēr no Fonda izmaksājamo uzturlīdzekļu ietekme uz valsts budžetu paliek arvien ievērojamāka. Uz minēto kā risku ir norādījusi Fiskālās disciplīnas padome, aicinot veikt, piemēram, detalizētu politikas un tās ieviešanas analīzi, kas varētu rezultēties budžeta līdzekļu ekonomijā. Fiskālās disciplīnas padome ir norādījusi, ka valsts politika, kas īsteno bērnu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, garantējot minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērniem, kurus apgādā tikai viens no vecākiem, valsts budžetam izmaksā ievērojamus budžeta līdzekļus un, neapšaubot šīs politikas nepieciešamību un lielo sociālo nozīmi, norādījusi, ka līdzīgas politikas Lietuvā un Igaunijā izmaksā ievērojami mazāk.

Informējam, ka jau 2019. gada septembrī Tieslietu ministrija iniciēja sadarbības starp Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrāciju un Valsts ieņēmumu dienestu paplašināšanu, lai meklētu risinājumus kopīgai cīņai pret ēnu ekonomiku un citām negodprātīgām darbībām, kas ietekmē valsts budžetu un kopējo sabiedrības labklājību. Sadarbības ietvaros tika panākta vienošanās par Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijas rīcībā esošās informācijas par parādniekiem nodošanu Valsts ieņēmumu dienestam, lai Valsts ieņēmumu dienests minētos datus varētu izmantot kā papildu avotu, lai identificētu patieso ienākumu slēpšanu. Šīs sadarbība tiek turpināta arī šobrīd un tās ietvaros tiek nodrošināta periodiska datu nodošana Valsts ieņēmumu dienestam. Līdztekus sadarbībā ar Finanšu ministriju un Valsts ieņēmumu dienestu tiks meklēti papildu risinājumi, lai izskaustu gadījumus, kad parādnieks neuzrāda patiesos ienākumus.

Papildus tiks attīstīta arī sadarbība ar Labklājības ministriju, tostarp, veicot analīzi vai uzturlīdzekļu saņēmēji un parādnieki ir sociālās palīdzības saņēmēji. Šīs sadarbības ietvaros tiks izvērtēta iegūtā informācija par uzturlīdzekļu saņēmēju un parādnieku ienākumiem, lai sagatavotu pierādījumos balstītus priekšlikumus turpmākai sistēmas attīstībai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka bērna nodrošināšana ar uzturlīdzekļiem vismaz minimālā apmērā katru mēnesi visupirms ir vecāku pienākums, kas izriet no Civillikuma 179. panta. Valstij prioritāri jāsekmē tas, lai bērns saņemtu viņa pilnvērtīgai attīstībai nepieciešamos uzturlīdzekļus no saviem vecākiem. Tāpat Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 109. pants neparedz, bet arī neliedz valstī izveidot Fondu, kuram atvēlētie valsts pamatbudžeta līdzekļi tiktu piešķirti bērnu nodrošināšanai ar uzturlīdzekļiem. Tā kā tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir personas sociālās tiesības, valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem šīs tiesības īstenojamas.²

Valsts pienākums ir nodrošināt bērnu, jauniešu un ģimeņu labbūtību, paplašinot līdzšinējo politikas tvērumu, iekļaujot tajā arī ētisko un ekonomisko dimensiju, lai mazinātu nabadzības riskus un veidotu iekļaujošu sabiedrību, ņemot vērā katra individuālās attīstības vajadzības, vēlmes, resursus, tiesības un nodrošinot vienlīdzīgu iespēju pieejamību.³ Uzsveram, ka normatīvajos aktos nostiprinātais bērnu tiesību

² Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedums lietā Nr. 2000-08-0109

³ 2022. gada 21. decembra Ministru kabineta rīkojums Nr. 967 "Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņem 2022.–2027. gadam".

aizsardzības nozīmīgums un bērnu tiesību un interešu prioritātes princips, ir bijis pamats, lai valsts nodrošināto uzturlīdzekļu sistēmu veidotu, koncentrējoties uz valsts sniegtā atbalsta pēc iespējas plašāku pieejamību. To apliecina valsts nodrošināto uzturlīdzekļu sistēma Latvijā, kas salīdzinājumā ar Baltijas valstīm, ir pieejamāka un arī sniegtā atbalsta apjoms ir lielāks. Lietuvā un Igaunijā valsts nodrošināto uzturlīdzekļu izmaksas pamati ir šaurāki nekā Latvijā. Proti, Lietuvā un Igaunijā valsts nodrošināto uzturlīdzekļus izmaksā tikai gadījumos, kad par uzturlīdzekļiem ir lēmusi tiesa un spriedumu nav iespējams izpildīt piespiedu kārtā. Tāpat Lietuvā un Igaunijā valsts nodrošināto uzturlīdzekļu apmērs ir mazāks nekā Latvijā. Lietuvā tie ir līdz 88 *euro* mēnesī, Igaunijā – līdz 100 *euro* mēnesī.

Vienlaikus informējam, ka gadījumā, ja no Fonda izmaksājamo uzturlīdzekļu apmērs tiktu noteikts tādā apmērā, kāds šobrīd paredzēts Ministru kabineta 2013. gada 15. janvāra noteikumos Nr. 37 “Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam”, proti, 25% un 30% apmērā no noteiktās minimālās mēneša darba algas (620 *euro*), tad papildus no valsts budžeta ik gadu būtu nepieciešami 17 miljoni *euro*. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu 2023. gada 14. februāra komisijas sēdē Finanšu ministrija norādīja, ka šādu papildu finansējumu budžetā nav iespējams rast un, ja tiktu virzīts šāds risinājums, tad papildu finansējums būtu rodams Tieslietu ministrijai piešķirtā esošā finansējuma ietvaros. Ņemot vērā nepieciešamā finansējuma apmēru, objektīvi nav iespējams rast šādus līdzekļus Tieslietu ministrijai piešķirtā finansējuma ietvaros, neskarot citu nozares funkciju īstenošanu.

Apkopojošā minēto, apliecinām, ka Tieslietu ministrija kopā ar atbildīgajām institūcijām strādā pie papildu datu iegūšanas un analīzes, lai uz tā pamata identificētu jaunus risinājumus uzturlīdzekļu parāda samazināšanai un sistēmiskas pieejas nodrošināšanā, atbalstot tos vecākus, kuri bērnus audzina bez finansiālā atbalsta no otra vecāka. No Fonda izmaksājamo uzturlīdzekļu apmēra palielināšana līdz Ministru kabineta 2013. gada 15. janvāra noteikumos Nr. 37 “Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam” noteiktajam minimālo uzturlīdzekļu apmēram šajā brīdī, ņemot vērā iepriekš izklāstīto, vērtējama piesardzīgi. Vienlaikus gan Tieslietu ministrija, gan arī Labklājības ministrija atzīst par iespējamu papildināt Fonda likumu ar regulējumu, nosakot Ministru kabinetam pienākumu periodiski pārskatīt no Fonda izmaksājamo uzturlīdzekļu apmēru.

Ar cieņu

valsts sekretārs

M. Papsujevičs